

Sygn. akt I ACa 332/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 kwietnia 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: Sędzia Beata Kozłowska

Protokolant: Agnieszka Bil

po rozpoznaniu w dniu 12 kwietnia 2022 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa E. G. i J. G.

przeciwko (...) spółce akcyjnej w W.

o zapłatę i ustalenie

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 12 lutego 2020 r., sygn. akt I C 895/18

I. zmienia zaskarżony wyrok:

- w punkcie pierwszym częściowo w ten sposób, że ustala nieważność umowy nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 16 września 2008 r. zawartej przez E. G. i J. G. z (...) Bank Spółką Akcyjną z siedzibą w W. i zasądza od (...) spółki akcyjnej w W. na rzecz E. G. i J. G. kwoty: 119 344,28 zł (sto dziewiętnaście tysięcy trzysta czterdzieści cztery tysiące złotych dwadzieścia osiem groszy) oraz 38 161,74 CHF (trzydzieści osiem tysięcy sto sześćdziesiąt jeden złotych siedemdziesiąt cztery centymy) z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 13 kwietnia 2022 r. do dnia zapłaty,

- w punkcie drugim w ten sposób, że zasądza od (...) spółki akcyjnej w W. na rzecz E. G. i J. G. kwotę 11 817 zł (jedenaście tysięcy osiemset siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu;

II. oddala apelację w pozostałym zakresie;

III. zasądza od (...) spółki akcyjnej w W. na rzecz E. G. i J. G. kwotę 9 100 zł (dziewięć tysięcy sto złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Beata Kozłowska

Sygn. akt I ACa 332/20

UZASADNIENIE

Powodowie J. G. i E. G. pozwem z dnia 8 sierpnia 2018 r. wnieśli o zasądzenie od pozwanego (...) z siedzibą w W. na ich rzecz kwoty 117 168,64 zł wskutek uznania umowy kredytu hipotecznego nr (...) z dnia 16 września

2008 r. za nieważną wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 31 lipca 2018 r. do dnia zapłaty, przy czym powodowie wskazali, iż datą wymagalności roszczenia jest 23 lipca 2018 r. Ewentualnie, na wypadek nie uznania żądania opisanego powyżej, powodowie wniesli o ustalenie, że umowa kredytowa nr (...) z dnia 16 września 2008 r. zawarta przez nich z pozwanym jest nieważna. Ewentualnie, na wypadek nie uznania powyższych żądań, powodowie wniesli o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kwoty 115.431,60 zł wskutek uznania poniższych zapisów umowy kredytowej za bezskuteczne wobec nich wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 31 lipca 2018 r. do dnia zapłaty: § 3 ust. 3 Umowy: „Ubezpieczenie niskiego wkładu własnego (...) SA na 36-miesięczny okres ubezpieczenia. Jeśli z upływem pełnych 36 miesięcy okresu ubezpieczenia nie nastąpi całkowita spłata zadłużenia objętego ubezpieczeniem ani inne zdarzenie kończące okres ubezpieczenia ubezpieczenie podlega automatycznej kontynuacji, przy czym łączny okres ubezpieczenia nie może przekroczyć 108 miesięcy, licząc od miesiąca, w którym nastąpiła wypłata Kredytu. Kredytobiorca upoważnia (...) do pobrania środków tytułem zwrotu kosztów ubezpieczenia w wysokości 3,50% kwoty kredytu objętej ubezpieczeniem tj. 2.552,34 zł oraz zwrotu kosztów z tytułu kontynuacji przedmiotowego ubezpieczenia z rachunku wskazanego w § 6 bez odrębnej dyspozycji.” (Klauzula ubezpieczenia niskiego wkładu własnego); § 1 ust. 3 Umowy: „Waluta waloryzacji Kredytu: CHF”; § 1 ust. 3A Umowy: „Kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 2008-09-12 według kursu kupna waluty z tabeli kursowej (...) Banku SA wynosi 190.824,17 CHF. Kwota niniejsza ma charakter informacyjny i nie stanowi zobowiązania Banku. Wartość kredytu wyrażona w walucie obcej w dniu uruchomienia kredytu, może być różna od podanej w niniejszym punkcie.” (łącznie zwane Klauzulą indeksacyjną 1); § 11 ust. 5 Umowy: „Raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50” (Klauzula indeksacyjna 2); § 12 ust. 5 Umowy: „Wcześniejsza spłata całości Kredytu lub raty kapitałowo- odsetkowej a także spłata przekraczająca wysokość raty powoduje, że kwota spłaty jest przeliczana po kursie sprzedaży CHF, z tabeli kursowej (...) Banku S.A., obowiązującym w dniu i godzinie spłaty.” (Klauzula indeksacyjna 3); § 15 ust. 4 Umowy: „Z chwilą wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego/ od dnia wytoczenia powództwa o zapłatę wierzytelności (...) z tytułu Umowy kredytowej, (...) dokonuje przeliczenia wierzytelności na złote po kursie sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A. z dnia wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego lub wytoczenia powództwa.” (Klauzula indeksacyjna 4).

Ponadto powodowie wniesli o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz zwrotu kosztów postępowania.

Podstawą zarówno roszczenia głównego powodów, jak i roszczeń ewentualnych, było twierdzenie o abuzywności enumeratywnie wymienionych w petitum pozwu postanowień zawartej przez strony umowy kredytu odnoszących się do zasad przewalutowania, zasad oprocentowania kredytu oraz zastosowania spreadu walutowego, sposobów ubezpieczenia kredytu i częściowego przeznaczenia kredytu na pokrycie kosztów okołokredytowych oraz sprzeczność tych postanowień z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe. Powodowie ponadto podnosili, że postanowienia zawartej z pozwanym bankiem umowy kredytu zostały skonstruowane z naruszeniem art. 69 ww. ustawy, bowiem nieprecyzyjnie określają kwotę kredytu, która winna być ściśle określona i nie może być zmienna w zależności od abstrakcyjnie ustalonych warunków spłaty. W konsekwencji powyższego, w ocenie powodów konstrukcja zawartej z pozwanym umowy nie spełnia wymogów wskazanych w tym przepisie, co czyni umowę zawartą przez strony nieważną w myśl art. 58 k.c., ewentualnie powoduje jej nieważność w zakresie kwestionowanych w pozwie postanowień, z uwagi na ich sprzeczność z art. 385¹ § 1 k.c.

Pismem z dnia 23 kwietnia 2019 r. powodowie zmodyfikowali swoje stanowisko w sprawie wnosząc o ustalenie, że umowa nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 16 września 2008 r. (dalej: „Umowa”) zawarta przez powodów z pozwanym jest nieważna.

Powodowie zażądali uznania umowy za nieważną na podstawie art. 12 ust. 1 pkt 4) ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym i zasądzenia od pozwanego na ich rzecz kwoty 119.344,28 zł oraz 38.161,74 CHF jako zwrotu świadczeń nienależnych wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 31 lipca 2018 r. do dnia zapłaty, przy czym datą wymagalności roszczenia jest 23 lipca 2018 r., a wartością przedmiotu sporu jest kwota kredytu określona umową, tj. kwota 387.449,40 zł.

Powodowie podtrzymali też swe roszczenia ewentualne. Ponadto powodowie wnieśli o zasądzenie od pozwanego solidarnie (ewentualnie łącznie) na rzecz powodów kwoty 115.431,60 zł wskutek pobierania przez pozwanego od powodów zawyżonych rat spłaty kredytu przez stosowanie bezskutecznych zapisów Umowy wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 31 lipca 2018 r. do dnia zapłaty, przy czym datą wymagalności roszczenia jest 23 lipca 2018 r. a wartością przedmiotu sporu jest kwota kredytu określona Umową to jest 387.449,40 zł.

Pozwany (...) spółka Akcyjna z siedzibą w W. w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powodów na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania.

Wyrokiem z dnia 12 lutego 2020 r. Sąd Okręgowy w Warszawie:

1. oddalił powództwo,

2. zasądził od J. G. i E. G. solidarnie na rzecz (...) S.A. w W. kwotę 3 617 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Swe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych i następujących ocenach prawnych:

W dniu 16 września 2008 r. w W. powodowie zawarli z (...) Bank Spółką Akcyjną z siedzibą w W. (aktualnie: (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w W.), umowę nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF w celu finansowania przedpłat na poczet budowy i nabycia od Developera na rynku pierwotnym lokalu mieszkalnego numer (...) wraz z udziałem w prawie własności lokalu użytkowego – garażu wielostanowiskowego, z którym związane będzie prawo do wyłącznego korzystania z miejsca postojowego położonych w W. przy ulicy (...) oraz refinansowania poniesionych nakładów własnych, a także pokrycie kosztów składki ubezpieczenia spłaty rat Kredytu w zakresie poważnego zachorowania oraz pobytu w szpitalu w wyniku choroby i nieszczęśliwego wypadku. Kwota kredytu wynosiła 387.449,40 zł, zaś wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 12 września 2008 r. według kursu kupna walut z tabeli kursowej (...) Banku S.A. – 190.824,17 CHF. Okres kredytowania został określony na 360 miesięcy – od dnia 16 września 2008 r. do dnia 16 września 2038 r. (§ 1 ust. 2, 3, 3A, 4 umowy). Kredyt został wypłacony w złotych na rachunki bankowe wskazane przez powodów.

Spłata kredytu miała być dokonywana przez powodów w formie równych rat kapitałowo-odsetkowych (§ 1 ust. 5 umowy), w terminach i kwotach zawartych w Harmonogramie spłat, stanowiącym załącznik nr 1 i integralną część umowy, poprzez wpłatę gotówki w placówkach banku lub przelew środków na rachunek bankowy określony w § 6 ust. 2 umowy (§ 10 ust. 1, 2, § 11A ust. 1 umowy, harmonogram spłat). Raty miały być spłacane w złotych po uprzednim przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14.50 (§ 10 ust. 5 umowy).

Kredyt miał być oprocentowany według zmiennej stopy procentowej.

Informację o wysokości rat kapitałowo-odsetkowych po zmianie oprocentowania kredytobiorca może uzyskać za pośrednictwem (...) oraz sieci Internet. Bank zobowiązał się sporządzić i wysłać harmonogram spłat określający nową wysokość rat spłaty kredytu, w przypadku zmiany oprocentowania (§ 9 ust. 3, 5, 6, 7, umowy).

Jako zabezpieczenie prawne udzielonego kredytu na zakupionej na kredyt nieruchomości ustanowiono hipotekę łączną kaucyjną na nieruchomości określonej w § 2 umowy, wpisaną na pierwszym miejscu do kwoty 581.174,10 zł. Zabezpieczenie stanowiło także ubezpieczenie niskiego wkładu własnego kredytu w (...) S.A., oraz zobowiązanie do przelewu praw z tytułu umowy grupowego ubezpieczenia spłaty rat Kredytu w zakresie poważnego zachorowania, pobytu w szpitalu w wyniku choroby i nieszczęśliwego wypadku (§ 3 ust. 1, 3, 5 umowy).

Powodowie wraz z zawarciem umowy oświadczali, że zostali dokładnie zapoznani z warunkami udzielania kredytu złotowego waloryzowanego kursem waluty obcej, w tym – w zakresie zasad dotyczących spłaty kredytu i w pełni je

akceptują, oraz, że są świadomi ryzyka kursowego i tego, że konsekwencje związane z wahaniami kursy złotego wobec obcych walut mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi kredytu. Oświadczyli także, że zostali dokładnie zapoznani z kryteriami zmiany stóp procentowych kredytów oraz zasadami modyfikacji oprocentowania kredytu i w pełni je akceptują (§ 29 ust. 1 i 2 umowy).

Integralną część umowy stanowił Regulamin udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych w ramach (...). Podpisując umowę, kredytobiorcy jednocześnie oświadczyli, że zapoznali się z tym dokumentem i uznali go za wiążący. W sprawach nieuregulowanym umową strony miały wiązać odpowiednie przepisy powszechnie obowiązujące, w tym przepisy kodeksu cywilnego oraz prawa bankowego (§ 25 ust. 1 i 2 umowy).

W § 26 ust. 2 regulaminu wskazano, że wcześniejsza spłata całości kapitału lub raty kapitałowo-odsetkowej kredytu waloryzowanego, a także spłata przekraczająca wysokość raty przeliczana jest po kursie sprzedaży danej waluty, ogłaszanych na dzień spłaty.

Bank przewidywał możliwość przewalutowania kredytu na wniosek kredytobiorcy, dowolną ilość razy i w dowolnym czasie.

Kursy kupna/sprzedaży walut publikowane w tabeli kursowej (...) Banku S.A., stosowane do uruchomienia/spłaty/przewalutowania kredytów i pożyczek waloryzowanych podawane były za pośrednictwem strony internetowej (...), (...) oraz sieci placówek. Kursy kupna/sprzedaży walut, jak również wysokość spreadu walutowego była wyznaczana z uwzględnieniem czynników: bieżących notowań kursów wymiany walut na rynku międzybankowym, podaży i popytu na waluty na rynku krajowym, różnicy stóp procentowych oraz stóp inflacji na rynku krajowym, płynności rynku walutowego, stanu bilansu płatniczego i handlowego (§ 2 regulaminu, k. 556).

Przed zawarciem umowy powodowie poszukiwali i analizowali oferty innych banków dot. umów kredytowych, odbywali rozmowy z przedstawicielami banków. Developer polecił powodom (...), ponieważ z nim stale współpracował. Powodowie w ocenie pozwanego banku nie wykazywali zdolności kredytowej do zawarcia umowy kredytu złotowego. Pozytywnie oceniono ich jednak przy kredycie waloryzowanym do CHF i dlatego też powodowie zdecydowali się na tę opcję. Powodom zależało na szybkim uzyskaniu środków pieniężnych; wcześniej nie zaciągali tego typu zobowiązań kredytowych.

Umowa została zawarta na skutek wniosku o udzielenie kredytu hipotecznego złożonego przez powodów w dniu 3 września 2008 r. (wniosek, k. 476-482). Zarówno umowa, jak i wniosek kredytowy sporządzane były na wzorze.

Postanowienia umowy co do zasady nie były negocjowane z kredytobiorcami. Powodowie wynegocjowali natomiast obniżenie prowizji Banku za udzielenie kredytu z 2% do 0%. W ocenie banku powodowie nie wykazywali także tzw. zdolności kredytowej do zawarcia umowy kredytu złotowego. Pozytywnie oceniono ją jednak przy kredycie waloryzowanym, co miało wpływ na decyzję powodów. Zawierając umowę kredytową powodowie mieli świadomość ryzyka związanego ze zmianami kursu waluty, do której indeksowany był kredyt i zmiennej stopy procentowej, o czym pozwany ją poinformował - czego wyrazem było stosowne oświadczenie zawarte w treści umowy kredytowej. Pracownicy pozwanego mieli obowiązek wyjaśniać klientom kryteria kształtowania kursu oraz szczegółowo różnice pomiędzy kredytem złotowym a indeksowanym obcą walutą. Powodowie w trakcie spotkania z przedstawicielem banku zapoznali się z treścią umowy, o niejasne dla nich kwestie, pytali na bieżąco.

Pozwany – początkowo jako (...) Bank S.A., a następnie (...) S.A. od 2002 r. publikował kursy walut przyjęte przez bank w tabeli kursowej na stronie internetowej banku. Na mocy tzw. rekomendacji(...) sporządzonej przez (...) zobligowany był do przedstawiania w pierwszej kolejności ofert kredytów złotówkowych. Osobie wnioskującej o kredyt indeksowany obcą walutą bank przedstawiał symulacje, tzw. stres testy, jak zmieniają się koszty kredytu, gdy złotówka umocni się względem obcej waluty. Zawarcie umowy nie uniemożliwiało rezygnacji z zaciągnięcia kredytu. Klienci mogli wycofać się na etapie składania dyspozycji wypłaty kredytu. Doradcy kredytowi nie otrzymywali dodatkowego wynagrodzenia z tytułu zawarcia przez klientów umowy kredytu waloryzowanego CHF.

Od lipca 2009 r. bank dawał klientom możliwość spłaty rat kredytowych bezpośrednio w walucie obcej, a od sierpnia 2011 r. przewalutowania kredytu waloryzowanego na złotowy. Powodowie od 2013 roku korzystali z możliwości spłacania kredytu we franku szwajcarskim.

W zmienionym w 2009 r. regulaminie umieszczono § 2 ust. 4 zawierający kryteria kształtowania kursu, na podstawie którego przeliczana była kwota kredytu oraz raty. Kursy kupna/sprzedaży walut publikowane w tabeli kursowej (...) Banku S.A., stosowane do uruchomienia/splaty/przewalutowania kredytów i pożyczek waloryzowanych podawane były za pośrednictwem strony internetowej banku, (...) oraz sieci placówek. Kursy kupna/sprzedaży walut, jak również wysokość spreadu walutowego była wyznaczana z uwzględnieniem czynników: bieżących notowań kursów wymiany walut na rynku międzybankowym, podaży i popytu na waluty na rynku krajowym, różnicy stóp procentowych oraz stóp inflacji na rynku krajowym, płynności rynku walutowego, stanu bilansu płatniczego i handlowego.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że powyższy stan faktyczny ustalił na podstawie zgromadzonych w aktach sprawy dokumentów, które uznał za wiarygodne. Ponadto Sąd ustalenia faktyczne oparł na podstawie zeznań powodów.

Sąd Okręgowy dał wiarę zeznaniom powodów w zakresie w jakim korespondowały z pozostałym materiałem dowodowym zgromadzonym w sprawie. Jako niewiarygodne Sąd Okręgowy ocenił natomiast twierdzenia powodów o niepoinformowaniu ich przez pozwanego bank przed zawarciem umowy kredytu o treści podstawowych jej warunków, takich jak: ubezpieczenie niskiego wkładu własnego, sposób obliczania rat, kształtowanie kursu walutowego, ryzyko kursowe, a także nieposiadania przez nich wiedzy w tym zakresie. Wskazał, że po pierwsze, wobec wiarygodnych zeznań świadka D. S. co do obowiązku informowania klientów przez pracowników banku o różnicach pomiędzy kredytem złotowym a kredytem waloryzowanym do innej waluty, w tym ryzyku kursowym, zmiennej stopy procentowej, kryteriach kształtowania kursu oraz w obliczu oświadczeń z § 29 umowy, które złożyli powodowie podpisując umowę, jawią się one jako niezgodne z prawdą. Zdaniem Sądu Okręgowego wątpliwym jest, aby powodowie pochopnie podjęli decyzję o związaniu się długoterminowym zobowiązaniem na podstawie niewyjaśniającej wszystkich wątpliwości rozmowy z pracownikiem banku, bez szczegółowego zapoznania się z warunkami kredytu - tym bardziej, iż było to pierwsze tego typu zobowiązanie powodów. Sąd Okręgowy, mając na uwadze powyższe, uznał, że nie sposób było przyjąć wiarygodności twierdzeń powodów o braku wiedzy w zakresie kwestionowanych postanowień.

Sąd Okręgowy dał wiarę zeznaniom świadka D. S.. W przeważającej części stanowiły one potwierdzenie okoliczności wynikających z załączonych do akt sprawy dokumentów. Świadek w sposób spójny i wiarygodny przedstawił posiadaną przez siebie wiedzę dotyczącą realizacji umów kredytowych indeksowanych kursem CHF zawieranych w pozwanym banku. Opisał również w sposób szczegółowy obowiązujące i stosowane w nim procedury. Sąd miał na uwadze, że świadek nie uczestniczył bezpośrednio w zawieraniu spornej umowy, jednak dysponował wiedzą o mechanizmie udzielania kredytu oraz standardowym przebiegu tej procedury

Sąd Okręgowy uznał powództwo za niezasadne.

Wyjaśnił, że problematykę abuzywności postanowień umownych reguluje przepis art. 385¹ § 1 k.c. stanowiący implementację art. 3 dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L Nr 95, s. 29 ze zm.). Okolicznością bezsporną było, iż powodowie zawierali umowę kredytu hipotecznego waloryzowanego kursem CHF jako konsumenci. Pozwany nie wykazał także, aby kwestionowane przez powodów postanowienia umowne zostały z nimi indywidualnie uzgodnione. W tym zakresie wskazano, że powodowie wynegocjowali jedynie obniżenie prowizji Banku za udzielenie kredytu z 2% do 0,00%, co uwidacznia porównanie treści § 1 ust. 7 Decyzji kredytowej oraz § 1 ust. 7 Umowy o kredyt hipoteczny.

Kwestionowane przez powodów klauzule umowne, których brak mocy wiążącej mogłyby skutkować powstaniem świadczeń nienależnych po stronie pozwanego, dotyczą one głównych świadczeń stron. Zdaniem Sądu Okręgowego powodowie nie wykazali, aby zostały one sformułowane w sposób niejednoznaczny. Omawiane regulacje zawarte w

umowie odwołują się wprost do kursu kupna lub sprzedaży waluty obowiązującego w banku w chwili wypłaty lub spłaty kredytu. Zdaniem Sądu treść tych postanowień nie budzi wątpliwości.

Odnosząc się do dalszej argumentacji powodów w zakresie niedozwolonego charakteru klauzul umownych, Sąd Okręgowy wskazał, że dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy nie mają znaczenia uprzednio wydane orzeczenia przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, albowiem każdorazowo sąd obowiązany jest do dokonania całościowej oceny materiału dowodowego w celu ustalenia wiążącej strony treści stosunku prawnego. W szczególności nie można uprościć badania sprawy poprzez odwołanie się do prejudycjalnego waloru wyroków Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Kontrola dokonywana w trybie przepisów art. 479³⁶-479⁴⁵ k.p.c. dotyczy nie analizy konkretnego stosunku zobowiązaniowego, lecz abstrakcyjnie rozumianej treści normatywnej wzorca umownego (niezależnie od tego nawet, czy znalazł on zastosowanie w następstwie zawarcia umowy). Kontrola abstrakcyjna zatem polega na kontroli wzorca jako takiego, w oderwaniu od konkretnej umowy, której wzorzec dotyczy.

Uznanie za klauzulę niedozwoloną postanowienia wzorca na gruncie kontroli abstrakcyjnej przesądza wyłącznie o konieczności wyeliminowania takich klauzul z wzorców umów, natomiast legalność ich stosowania w konkretnej umowie może być badana wyłącznie w trybie kontroli incydentalnej, z uwzględnieniem postanowień całej umowy, rozkładu praw i obowiązków stron, ryzyka jakie ponoszą, itp. Dopiero wówczas, gdy w wyniku takiej kontroli Sąd dojdzie do przekonania, że postanowienia umowne kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, może przyjąć, iż postanowienia te nie wiążą konsumenta, stosownie do treści art. 385¹ § 1 k.c.

Oznacza to, że ocenę spełnienia przesłanek warunkujących uznanie kwestionowanych postanowień za niewiążące oraz wystąpienie bezpodstawnego wzbogacenia wskutek spełnienia świadczenia nienależnego poprzedzić musi badanie spornych klauzul pod kątem tego, czy wypełniły one znamiona przewidziane w art. 385¹ § 1 k.c. (tzw. kontrola incydentalna), czego Sąd dokonał powyżej.

Kolejnym argumentem powodów było ukształtowanie ich praw i obowiązków w sposób sprzeczny z zasadami współzycia społecznego, rażąco naruszający interesy powodów.

W kontekście stosunków prawnych łączących bank z jego klientami (stosunków umownych o charakterze ekonomicznym) przyjąć trzeba, że zasady współzycia społecznego wymagają od stron tych stosunków uczciwości (uczciwego obrotu) oraz lojalności. Powodowie wypełnili wniosek kredytowy, zostali zapoznani z ryzykiem kursowym i ryzykiem zmiany stopy procentowej. W takiej sytuacji brak jest podstaw dla twierdzenia, że umowa, którą zawarli, narusza zasady współzycia społecznego czy też dobre obyczaje.

Powodowie podnosili, iż kwestionowane postanowienia przyznawały bankowi prawo do jednostronnego regulowania wysokości salda kredytu, a tym samym wysokości rat kredytu, poprzez arbitralne wyznaczanie w tabelach kursowych banku kursów kupna i sprzedaży, co przesądziło ich zdaniem o zapewnieniu sobie przez bank możliwości osiągnięcia znacznych korzyści finansowych. Podali, iż w umowie zabrakło kryteriów kształtowania kursu, czynników, które miałyby determinować jego wysokość, wobec czego nie wiedzieli ostatecznie i nie mogli oszacować, ile będą musieli zapłacić za każdą z rat. Zdaniem Sądu stanowisko powodów jest częściowo błędne. O ile należy im przyznać rację, że takie uprawnienia banku mogą w pewnych sytuacjach stanowić naruszenie dobrych obyczajów, o tyle powodowie nie wykazali, aby tabele kursowe pozwanego banku różniły się od kursu rynkowego transakcji kupna waluty, oraz aby zakres tej różnicy prowadził do rażącego naruszenia jego interesu oraz kształtował ich prawa i obowiązki jako konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami.

Powodowie powoływali się także na naruszenie zasady równowagi kontraktowej stron, jednak i ta okoliczność nie została wykazana. Stan faktyczny niniejszej sprawy nie daje podstaw do zaaprobowania twierdzenia, że kurs ustalany przez pozwanego, według którego następowało przeliczenie należnej raty kredytowej do spłaty w sposób wynikający z umowy, był dowolny. Stawiając taki zarzut pozwanemu powodowie winni wykazać, że kursy pozwanego odbiegają

od rynkowych na tyle, że można je traktować jako ustalone w sposób dowolny. Tymczasem nie udowodnili oni, aby stosowane przez pozwanego kursy waluty rażąco naruszały ich interesy biorąc pod uwagę realia rynku walutowego. Pracownicy banku mieli obowiązek informować klientów przy zawieraniu umowy o kryteriach kształtowania kursu, co znalazło wyraz w zmienionym w 2009 r. regulaminie kredytu, gdzie wyszczególniono czynniki jakie bank bierze pod uwagę kreując table kursowe oraz wysokość spreadu walutowego (§ 2 ust. 4 regulaminu). Powodowie ponosząc argumenty o nierównowadze kontraktowej stron, nie dostrzegają, że bank udzielając kredytu, czy też pożyczki długoterminowej jest obciążony szczególnym rodzajem ryzyka, nie jest bowiem w stanie po tak długim okresie trwania takiego stosunku zobowiązaniowego domagać się przed sądem odmiennego ukształtowania stosunku który łączy go z klientem, z powołaniem się chociażby na utratę siły nabywczej waluty polskiej. Wynika to wprost z przepisu art. 358¹ § 4 k.c., zgodnie z którym z żądaniem zmiany wysokości lub sposobu spełnienia świadczenia pieniężnego nie może wystąpić strona prowadząca przedsiębiorstwo, jeżeli świadczenie pozostaje w związku z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa. W odniesieniu do kredytów „złotowych” bank kalkuluje swoje ryzyko kontraktowe i udziela kredytu w złotych polskich, to tym samym udziela go na warunkach odmiennych, z realnym oprocentowaniem znacznie wyższym niż w przypadku, w którym udziela kredytu walutowego lub kredytu złotówkowego indeksowanego do waluty obcej czy kredytu denominowanego w walucie obcej, którą charakteryzują mniejsze wahania kursowe. Takie zabezpieczenie pozwala bankowi na udzielenie kredytu z niższym oprocentowaniem i marżą.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że nie mógł w ocenie abuzywności, a w szczególności spełnienia przesłanki „rażącego naruszenia interesów konsumenta”, abstrahować od całokształtu konstrukcji umowy i zawartych w nich postanowień. Wziął więc pod uwagę, że powodowie na etapie rozważania ofert i następnie wnioskowania do pozwanego o kredyt indeksowany do CHF, dokonali wyboru tego instrumentu finansowego, bowiem ich zdolność kredytowa kształtowała się na poziomie uniemożliwiającym skorzystanie z kredytu złotowego. Dodatkowo, poniesienie ryzyka kursowego, związanego z możliwością zmiennej wartości franka szwajcarskiego, było rekompensowane przez zastosowanie niższej stopy procentowej, co w porównaniu do oferowanych w dacie zawierania umowy kredytów złotych było znacznie korzystniejsze.

Kolejnym argumentem wykluczającym możliwość przyjęcia, iż w niniejszej sprawie doszło do rażącego pokrzywdzenia interesów powodów jest okoliczność czasookresu obowiązywania umowy (została ona zawarta na 30 lat). Na skutek chwilowej zmiany kursu waluty powodowie wnoszą o uznanie ich za rażąco pokrzywdzonych, niejako wyjmując część rozliczeń umowy z całego okresu jej obowiązywania, a nie jest wiadome jak w ostatecznym rozrachunku zostanie rozliczona i czy rzeczywiście dojdzie do rażącego pokrzywdzenia powodów oraz czy kurs waluty stosowany przez bank będzie rażąco krzywdzący, czy będzie odbiegał od kursu rynkowego.

Reasumując, Sąd Okręgowy uznał, że powodowie nie wykazali, aby ich interes jako konsumentów w omawianym stosunku zobowiązaniowym został w jakikolwiek sposób naruszony. W chwili zawierania umowy powodowie znali kwestionowane postanowienia, wiedzieli o tym, że kredyt jest waloryzowany do waluty obcej. Mieli również wiedzę w zakresie postanowień dotyczących ryzyka walutowego, spreadu walutowego, zmiennej stopy procentowej i początkowo odnosili wymierne korzyści z wyboru tego rodzaju instrumentu finansowego, a przede wszystkim ich potrzeby mieszkaniowe zostały zaspokojone. Powodowie od chwili podpisania umowy byli uprawnieni do przewalutowania kredytu, a od 2009 r. mogli spłacać kredyt bezpośrednio w walucie indeksacji. Mieli zatem możliwość zupełnego wyeliminowania ryzyka zmiany kursu waluty, z czego skorzystali, wyrażając przy tym aprobatę dla zmian wprowadzanych stosownymi pismami okólnymi przez pozwanego bank w ramach regulaminów, a co za tym idzie, nie można uznać, że uznanie kilku postanowień umowy za niewiążące powodowałoby nieważność umowy w całości.

Gdyby wymienione postanowienia umowne uznać za niedozwolone, to skutek takiego stanu rzeczy byłby jedynie taki, że nie wiązałyby one konsumenta. Brak wiązania jest więc jedynie jednostronny, a umowa jest ważnie zawarta i wywiera wszystkie skutki prawne określone w jej treści, we wzorcu umowy i w innych czynnikach określonych w art. 56 k.c., poza tymi, jakie zostały wskazane w klauzulach niedozwolonych.

W rezultacie nawet uznanie wszystkich wymienionych przez powodów klauzul umownych za niewiążące, co zostało wykluczone powyżej, nie mogłoby skutkować nieważnością zawartej pomiędzy stronami niniejszego sporu umowy o kredyt hipoteczny.

Powodowie podnosili także, że postanowienia zawartej z pozwanym bankiem umowy kredytu zostały skonstruowane z naruszeniem z art. 69 ust. 1 Prawa bankowego, bowiem nieprecyzyjnie określają całkowitą kwotę kredytu, która winna być ściśle określona i nie może być zmienna w zależności od abstrakcyjnie ustalonych warunków spłaty, co powodowie wiążą z bezwzględną nieważnością umowy.

Zdaniem Sądu Okręgowego analiza postanowień umowy kredytu nie daje podstaw do stwierdzenia, że jest ona sprzeczna z przepisem art. 69 Prawa bankowego. Podpisana przez strony umowa kredytu hipotecznego spełnia zdaniem Sądu ustawowe wymogi. Uzgodnienie przez strony, że kredyt zostanie rozliczony w innej walucie niż waluta kredytu nie pozostaje w sprzeczności z naturą zobowiązania, którego źródłem jest umowa, nie narusza prawa ani zasad współżycia społecznego. Należy bowiem odróżnić przedmiotowo istotne postanowienia umowy, do których należy wskazanie kwoty kredytu, od sposobu jego rozliczenia polegającym na dokonaniu przez bank stosownych czynności faktycznych – przewalutowania złotych na CHF według ustalonego w tabelach banku kursu, należących do sfery wykonania umowy. Umowa kredytu dochodzi do skutku przez złożenie zgodnych oświadczeń woli przez strony, bank zobowiązuje się do oddania określonej sumy do dyspozycji kredytobiorcy, a ten - do jej zwrotu. Jeżeli zatem bank zobowiązał się do oddania do dyspozycji powodów oznaczonej sumy w złotych, której wysokość wynika wprost z umowy, to nie można przyjmować, że kwota kredytu nie została określona, jeżeli strony uzgodniły, że jej rozliczenie nastąpi w innej walucie, tym bardziej, że kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji również została określona w umowie (§ 1 ust. 2 i 3A). Klauzula waloryzacyjna, której skuteczność i ważność kwestionują powodowie, jest postanowieniem umownym, które w świetle zasady swobody umów jest dopuszczalne. Ponadto dopuszczalność zawarcia umowy kredytu indeksowanego była wielokrotnie wyrażana w orzecznictwie sądów polskich. Sąd Najwyższy m.in. w wyroku z dnia 22 stycznia 2016 r. w sprawie o sygn. akt I CSK 1049/14 stwierdził, iż umowa kredytu indeksowanego mieści się, oczywiście w ramach konstrukcji ogólnej umowy kredytu bankowego i stanowi jej możliwy wariant (art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 ustawy Prawo bankowe). Uzupełnieniem zasady swobody umów jest przepis art. 358¹ § 2 k.c., zgodnie z którym strony mogą zastrzec w umowie, że wysokość świadczenia pieniężnego zostanie ustalona według innego niż pieniądź miernika wartości.

W ocenie Sądu Okręgowego zastosowane w umowie postanowienia waloryzacyjne nie są niedozwolonymi postanowieniami umownymi w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Nie stoją również w sprzeczności z przepisem art. 69 ust. 1 Prawa bankowego. W świetle poczynionych rozważań należało uznać zatem, że powodowie nie wykazali zasadności swojego roszczenia o uznanie kwestionowanych postanowień za bezskuteczne, jak i o ustalenie nieważności całości zawartej umowy.

Z uwagi na niezasadność powództwa, wynikającą z wyżej przytoczonych racji Sąd pominął rozważania dotyczące podniesionego przez stronę pozwaną zarzutu przedawnienia roszczenia.

Mając na uwadze powyższe, Sąd oddalił powództwo jako bezpodstawne.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c.

Apelację od tego wyroku wnieśli powodowie.

Powodowie zaskarżyli wyrok w całości, wnosząc o jego zmianę i uwzględnienie powództwa w całości. W razie konieczności na podstawie art. 380 k.p.c. zawnieśli o zmianę postanowienia dowodowego Sądu Okręgowego i dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu rachunkowości na okoliczność wyliczenia rat spłat kredytu należnych pozwanemu w okresie od dnia zawarcia umowy do dnia 21 maja 2018 r. bez stosowania niedozwolonych klauzul indeksacyjnych oraz klauzuli ubezpieczenia niskiego wkładu własnego, tj.:

a. § 3 ust. 3: Umowy w brzmieniu: „Ubezpieczenie niskiego wkładu własnego (...) S.A. na 36-miesięczny okres ubezpieczenia. Jeśli z upływem pełnych 36 miesięcy okresu ubezpieczenia nie nastąpi całkowita spłata zadłużenia objętego ubezpieczeniem ani inne zdarzenie kończące okres ubezpieczenia ubezpieczenie podlega automatycznej kontynuacji, przy czym łączny okres ubezpieczenia nie może przekroczyć 108 miesięcy, licząc od miesiąca, w którym nastąpiła wypłata Kredytu. Kredytobiorca upoważnia (...) do pobrania środków tytułem zwrotu kosztów ubezpieczenia w wysokości 3,50% kwoty kredytu objętej ubezpieczeniem tj. 2.552,34 zł oraz zwrotu kosztów z tytułu kontynuacji przedmiotowego ubezpieczenia z rachunku wskazanego w § 6 bez odrębnej dyspozycji.” (Klauzula ubezpieczenia niskiego wkładu własnego;

b. § 1 ust. 3 Umowy w brzmieniu: „Waluta waloryzacji Kredytu: CHF”

c. § 1 ust. 3 A Umowy w brzmieniu: „Kwotą kredytu wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 2008-09-12 według kursu kupna waluty z tabeli kursowej (...) Banku SA wynosi 190.824,17 CHF. Kwota niniejsza ma charakter informacyjny i nie stanowi zobowiązania Banku. Wartość kredytu wyrażona w walucie obcej w dniu uruchomienia kredytu, może być różna od podanej w niniejszym punkcie.”;

(łącznie zwane Klauzulą indeksacyjną 1).

d. § 11 ust. 5 Umowy w brzmieniu: „Raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50” (Klauzula indeksacyjna 2);

e. § 12 ust. 5 Umowy w brzmieniu: „Wcześniejsza spłata całości Kredytu lub raty kapitałowo-odsetkowej a także spłata przekraczająca wysokość raty powoduje, że kwota spłaty jest przeliczana po kursie sprzedaży CHF, z tabeli kursowej (...) Banku S.A., obowiązującym w dniu i godzinie spłaty.” (Klauzula indeksacyjna 3);

f. § 15 ust. 4 Umowy w brzmieniu: „Z chwilą wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego / od dnia wytoczenia powództwa o zapłatę wierzytelności (...) z tytułu Umowy kredytowej, (...) dokonuje przeliczenia wierzytelności na złote po kursie sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A. z dnia wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego lub wytoczenia powództwa.” (Klauzula indeksacyjna 4);

- bez wprowadzenia w miejsce powyższych postanowień innego mechanizmu indeksacji, a przy zachowaniu pozostałych warunków umownych w mocy, w tym dotyczących okresu spłaty kredytu, systemu rat spłaty kredytu, wysokości oprocentowania oraz zasad jego zmiany.

Powodowie zażądali nadto, wytknięcia uchybień Sądowi Okręgowemu w Warszawie na podstawie art. 40 ustawy o sądach powszechnych wobec licznych naruszeń prawa, a także zasądzenia od pozwanego na ich rzecz za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Powodowie zarzucili:

I. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 384 § 1 k.c. przez przyjęcie, że przedstawiony przez pozwanego Regulamin wiąże powoda, choć pozwany nie wykazał, że regulamin ten został prawidłowo inkorporowany do treści umowy zgodnie z art. 384 § 1 k.c. ani też nie wykazał, że jego treść odpowiada treści tego Regulaminu, jaki rzekomo został powodowi przedstawiony w chwili zawierania umowy;

II. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 65 k.c. poprzez sprzeczne z zasadami logicznego rozumowania przyjęcie, że Umowa i Regulamin precyzyjnie określały zasady spłaty kredytu, podczas gdy w rzeczywistości pozostawiały one nieograniczoną swobodę pozwanemu w kształtowaniu wysokości zobowiązań powoda;

III. naruszenie art. 353¹ § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 ustawy Prawo bankowe oraz art. 58 § 1 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i uznanie, że ważna jest umowa, w której określanie wysokości świadczenia następuje przez jedną ze stron w sposób arbitralny;

IV. naruszenie art. 69 ust. 1. ustawy Prawo bankowe w zw. z art. 58 § 1 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i przyjęcie, że strony mogą przyjąć klauzulę waloryzacyjną w odniesieniu do kwoty kredytu i zobowiązania do jej zwrotu;

V. naruszenie art. 358¹ § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 ustawy Prawo bankowe oraz art. 58 § 1 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i przyjęcie, że strony mogą przyjąć dwa różne mierniki wartości do waloryzacji zobowiązania pieniężnego;

VI. naruszenie art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 ustawy Prawo bankowe poprzez przyjęcie, że umowa nie jest sprzeczna z zasadami współzycia społecznego pomimo jednostronnego nałożenia ryzyka na kredytobiorcę;

VII. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przekroczenie granicy swobodnej oceny dowodów i uznanie:

- że pozwany rzetelnie i wystarczająco poinformował powodów o ryzyku związanym z zaoferowanym mu produktem w postaci kredytu indeksowanego, choć dowody zebrane w sprawie wskazują, że informacje o ryzyku były przedstawiane przez pozwanego w taki sposób, żeby ryzyko to minimalizować i nie pokazywać jego rzeczywistego wpływu na wysokość zobowiązań powodów, co w dalszej konsekwencji oznacza, że należało uznać cały mechanizm indeksacji określony w umowie za nieprzejrzysty dla konsumenta, a przez to w całości nieuczciwy zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c.

- za niewiarygodne twierdzeń powodów o niepoinformowaniu ich przez pozwanego o treści podstawowych warunków Umowy takich jak m.in. ubezpieczenie niskiego wkładu i ryzyka kursowego, pomimo braku dowodu przeciwnego, i oparciu ustaleń o zakresie przekazanych przy zawarciu Umowy informacji powodom na zeznaniach świadka D. S., podczas gdy świadek ten nie uczestniczył w procesie zawierania umowy i nie mógł mieć wiedzy o czym powodowie byli informowani.

VIII. naruszenie art. 479⁴³ k.p.c. poprzez odmowę jego zastosowania, pomimo że niektóre z kwestionowanych postanowień umownych zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone w postępowaniu przeciwko pozwanemu w tej sprawie, a wpis ten ma skutek wobec osób trzecich, a przeto stanowi prejudykat w obecnym postępowaniu;

IX. naruszenie art. 385² k.c. poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że sposób wykonywania umowy ma znaczenia dla oceny nieuczciwości jej postanowień;

X. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przekroczenie granicy swobodnej oceny dowodów i uznanie, że pozwany nie posiadał swobody w ustalaniu kursów walut stosowanych jako mierniki wartości do określenia wysokości świadczeń powoda, choć dowody zebrane w sprawie wskazują, że pozwany taką swobodę posiadał i z niej korzystał na niekorzyść powoda oraz naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385³ pkt 20 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i przyjęcie, że postanowienie umowne dające pozwanemu możliwość dowolnego wyznaczania mierników wartości używanych do waloryzacji zobowiązań stron umowy nie naruszało rażąco interesów powoda i nie było sprzeczne z dobrymi obyczajami, a w konsekwencji nie stanowi niedozwolonego postanowienia umownego;

XI. naruszenie art. 325 k.p.c. oraz 327¹ § 1 k.p.c. poprzez całkowite pominięcie w uzasadnieniu wyroku kwestii roszczenia o uznanie umowy za nieważną na podstawie art. 12 ust. 1 pkt 4) ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym i uzasadnienie orzeczenia jedynie w kontekście braku sprzeczności Umowy z art. 69 ust. 1 pr. bank, oraz w kwestii braku zasadności roszczenia o uznanie kwestionowanych postanowień indeksacyjnych za bezskuteczne, pomimo złożonej w dniu 23 kwietnia 2019 r. modyfikacji powództwa poprzez rozszerzenie żądania powodów również o wyżej wskazane żądanie, co doprowadziło do nierozpoznania istoty sprawy;

XII. naruszenie art. 327¹ § 1 k.p.c. poprzez całkowite pominięcie w uzasadnieniu wyroku kwestii bezskuteczności klauzuli ubezpieczenia niskiego wkładu własnego;

XIII. naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że ocena uczciwości postanowień umownych dokonywana jest w odniesieniu do innych potencjalnych umów, jakie mógłby zawrzeć konsument.

XIV. naruszenie art. 278 § 1 k.p.c. poprzez oddalenie wniosku o powołanie biegłego na okoliczność wyliczenia należnych rat kredytu z pominięciem bezskutecznych klauzul indeksacyjnych.

Pozwany wniósł o oddalenie apelacji powodów.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powodów zasługuje na uwzględnienie w znacznym zakresie.

Powodowie w swej apelacji podnieśli zarówno zarzuty naruszenia prawa procesowego, jak i prawa materialnego. W pierwszej kolejności odniesienia wymagają zarzuty naruszenia prawa procesowego, zwłaszcza że w ramach tej grupy zarzutów powodowie zakwestionowali zakres przeprowadzanego w sprawie postępowania dowodowego, ocenę przeprowadzonych w sprawie dowodów i w konserwacji prawidłowość poczynionych w sprawie ustaleń faktycznych.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie jest zasadny zarzut naruszenia art. 278 § 1 k.p.c., którego powodowie upatrują w oddaleniu ich wniosku o powołanie biegłego na okoliczność wyliczenia rat kredytu z pominięciem bezskutecznych klauzul indeksacyjnych. Zdaniem Sądu Apelacyjnego w niniejszej sprawie czynienie takich ustaleń jest zbędne, zachodzą bowiem podstawy do uznania, że sporna umowa kredytu bez postanowień zakwestionowanych przez powodów, nie może obowiązywać.

Powodowie wskazując na naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. zarzucili błędne uznanie za niewiarygodne twierdzeń powodów o niepoinformowaniu ich przez pozwanego banku o treści podstawowych warunków umowy i w konsekwencji błędne ustalenie, że pozwany rzetelnie i wystarczająco poinformował powodów o ryzyku związanym z zaoferowanym im kredytem indeksowanym kursem CHF. Powodowie zakwestionowali również możliwość oparcia ustaleń o zakresie przekazanych im przy zawarciu umowy informacji na zeznaniach świadka D. S., wskazując, że świadek ten nie uczestniczył w zawieraniu umowy i nie mógł mieć wiedzy o zakresie informacji przekazanych powodom.

Z tymi zarzutami należy się zgodzić. O ile można uznać, że ryzyko kursowe immanentnie związane z kredytami waloryzowanymi CHF powodowie zaakceptowali, bowiem zawierając umowę kredytu podpisali oświadczenie o tym, że są świadomi tego, że z kredytem waloryzowanym związane jest ryzyko kursowe, a jego konsekwencje wynikające z niekorzystnych wahań kursu złotego wobec walut obcych mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi kredytu (§ 29 umowy), o tyle nie można uznać, że w ten sposób powodowie zaakceptowali również skalę tego ryzyka. O akceptacji skali ryzyka można byłoby mówić wówczas, gdyby decyzja o zawarciu umowy, z którą wiąże się ryzyko walutowe, została podjęta po uzyskaniu przez powodów informacji pozwalających im na poznanie potencjalnej skali tego ryzyka.

W wyroku z dnia 20 września 2018 r. C - 51/17 (pkt 78), interpretując art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, Trybunał Sprawiedliwości UE wskazał, że warunek dotyczący ryzyka kursowego musi zostać zrozumiany przez konsumenta zarówno w aspekcie formalnym i gramatycznym, jak i w odniesieniu do jego konkretnego zakresu, tak aby właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i rozsądny przeciętny konsument mógł nie tylko dowiedzieć się o możliwości spadku wartości waluty krajowej względem waluty obcej, w której kredyt był denominowany, ale również oszacować - potencjalnie istotne - konsekwencje ekonomiczne takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych (podobnie TSUE w wyroku z 20 września 2017 r., C 186/16, pkt 49). Odwołując się do wcześniejszego orzecznictwa TSUE wyjaśnił, że kredytobiorca musi zostać jasno poinformowany, że podpisując umowę kredytu denominowanego w walucie obcej, ponosi pewne ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku spadku wartości waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie w stosunku do waluty obcej, w której kredyt został udzielony. Ponadto przedsiębiorca, w niniejszym przypadku instytucja bankowa,

musi przedstawić ewentualne wahania kursów wymiany i ryzyko wiążące się z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej (zob. podobnie wyrok z dnia 20 września 2017 r., C 186/16, pkt 50). Kontynuacją tej linii orzeczniczej jest wyrok TSUE z dnia 10 czerwca 2021 r. (C- 776/19, pkt 65), w którym wyrażono pogląd, że w ramach umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, narażającej konsumenta na ryzyko kursowe, nie spełnia wymogu przejrzystości przekazywanie temu konsumentowi informacji, nawet licznych, jeżeli opierają się one na założeniu, że równość między walutą rozliczeniową a walutą spłaty pozostanie stabilna przez cały okres obowiązywania tej umowy. Jest tak w szczególności wówczas, gdy konsument nie został powiadomiony przez przedsiębiorcę o kontekście gospodarczym mogącym wpłynąć na zmiany kursów wymiany walut, tak że nie miał on możliwości konkretnego zrozumienia potencjalnie poważnych konsekwencji dla jego sytuacji finansowej, które mogą wynikać z zaciągnięcia kredytu denominowanego w walucie obcej (por. pkt 74 wyroku TSUE z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19). Te rozważania w pełnym zakresie dotyczą kredytów indeksowanych kursem waluty obcej.

Pozwany nie przedstawił dowodów, pozwalających na ustalenie, jakie konkretnie informacje zostały przekazane powodowi, w szczególności nie przedłożył dowodów potwierdzających, że udzielił powodowi informacji pozwalających na zrozumienie ryzyka walutowego związanego z zawieraną umową. Tymczasem ciężar dowodu dopełnienia obowiązku informacyjnego spoczywa na pozwanej instytucji bankowej. Jak bowiem wyjaśnił TSUE w wyroku z dnia z dnia 10 czerwca 2021 r. C-776/19, wykładni dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie temu, by ciężar dowodu w zakresie prostego i zrozumiałego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 4 ust. 2 tej dyrektywy spoczywał na konsumentach.

Samo podpisanie przez powodów oświadczenia o udzieleniu im informacji o ryzyku walutowym, jeśli nie można ustalić zakresu przekazanych powodowi informacji, nie pozwala ustalenie, że pozwany uczynił zadość obowiązkom informacyjnym w sposób odpowiadający ukształtowanym w ww. orzecznictwie TSUE standardom. Treść oświadczenia podpisanego przez powodów, może jedynie świadczyć o tym, że powodowie faktycznie zostali poinformowani o istnieniu ryzyka walutowego. Nie oznacza to jednak, że zostali poinformowali o istocie i potencjalnej skali tego ryzyka.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego wskazywany przez świadka D. S. fakt, iż w pozwanym banku obowiązywały określone procedury, co do zakresu informacji przekazywanych konsumentom, nie może prowadzić do ustalenia, w szczególności w ramach domniemania faktycznego, że powodowie zostali w sposób właściwy poinformowani o ryzyku walutowym, jak też, że zostali poinformowani zasadach ustalania przez pozwany bank kursów walut obcych z tabel banku, w szczególności, gdy świadek ten nie uczestniczył w zawieraniu umowy z powodami. Co więcej, świadek ten przyznał, że „wydaje mu się, że nie było symulacji pokazującej, w związku z wahaniami kursów, jak może zrosnąć saldo zadłużenia”. W tym stanie rzeczy zeznania tego świadka nie dają podstaw do uznania, że powodowie zostali właściwie poinformowani o potencjalnej skali ryzyka walutowego, związanego z zawieraną umową kredytu indeksowanego kursem CHF.

Zasadnie zatem powodowie zakwestionowali prawidłowość ustalenia poczynionego przez Sąd Okręgowy, że znali oni ryzyko walutowe związane z zawartą umową kredytu indeksowanego kursem waluty obcej.

Niedopełnienie przez pozwany bank obowiązku informacyjnego przesądza o tym, że za abuzywne należy uznać te wszystkie postanowienia umowy, których elementem jest ryzyko kursowe. Pogląd ten znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie TSUE na tle wykładni przepisów dyrektywy 93/13. W sprawach dotyczących kredytów denominowanych lub indeksowanych do walut obcych TSUE nie zawęży swojej oceny do klauzul przeliczeniowych, czy klauzuli spreadu walutowego, lecz odnosi się do klauzuli ryzyka walutowego (tak np. w wyroku z 14 marca 2019 r. C-118/17, pkt 35). Wskazuje, że warunek umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, zgodnie z którym ryzyko kursu wymiany obciąża bez żadnych ograniczeń konsumenta – jako kompensata za korzystniejszą stopę procentową jest warunkiem określającym główny przedmiot umowy, którego nieuczciwy charakter, co do zasady, nie może być badany. Można jedynie badać nieuczciwy charakter tego warunku i stwierdzić, że jest on nieuczciwy, jeżeli w momencie zawierania umowy i biorąc pod uwagę tekst i informacje otrzymane od instytucji kredytowej, treść tego warunku nie była jasna ani zrozumiała dla właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego przeciętnego konsumenta (tak TSUE w wyrokach z: 20 września 2018 r., C-51/17, pkt 68, 14 marca 2019 r. C -118/17, pkt 48 oraz 3 października

2019 r. C-260/18 pkt 44). Stanowisko to koresponduje z art. 385⁽¹⁾§ 1 zd. 2 k.c., stanowiącym implementację art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego trafnie powodowie zakwestionowali w swej apelacji stanowisko Sądu Okręgowego o braku abuzywności tych postanowień umowy, które odsyłają do kursów CHF z tabel pozwanego banku. Należy zwrócić uwagę na szerokie już obecnie orzecznictwo, które w ramach kontroli indywidualanej jako nieuczciwe uznaje postanowienia odwołujące się do własnych tabel kursowych bez wskazania w umowie obiektywnych kryteriów ustalania kursów (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, z 19 września 2018 r., I CNP 39/17, z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, z 27 listopada 2019 r. II CSK 483/18, z 29 października 2019 r. IV CSK 309/18 czy z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Zostało więc w tych orzeczeniach przesądzone, że niedozwolona jest konstrukcja przyznająca bankowi takie jak w tej sprawie prawo do jednostronnego przeliczenia zobowiązania konsumentów. Sąd Apelacyjny w pełni tę ocenę podziela. Nie ma przy tym racji Sąd Okręgowy, że powodowie winni wykazać, że kursy pozwanego banku odbiegają od kursów rynkowych na tyle, że można je traktować jako ustalone w sposób dowolny. Ocena abuzywności jest dokonywana na moment zawarcia umowy, a kwestia tego czy kurs CHF faktycznie stosowany przez pozwany bank odbiegał od kursu rynkowego, jest kwestią dotyczącą wykonania umowy, a ta okoliczność nie ma zaznaczenia dla oceny abuzywności postanowień umowy.

Podzielić trzeba stanowisko apelacji, że w zakwestionowanych przez powodów postanowieniach umowy odsyłających do kursów waluty indeksacji z tabel pozwanego banku przy jednoczesnym braku sprecyzowania w umowie kryteriów ustalania tych kursów oraz przedstawienia ich powodom w sposób pozwalający na całościową ocenę warunków zobowiązania, przyznano bankowi prawo do jednostronnego wyznaczania prawnie relewantnego kursu CHF. Ta nieprecyzyjność reguł budowania tabel i dowolność formuły spreadu, istotna szczególnie przy długotrwałym związaniu stron stosunkiem obligacyjnym, stwarzała stan wykraczający poza zwykłe ramy ryzyka przedsięwzięcia i narażała powodów na oddziaływanie czynników trudnych do obiektywnego zweryfikowania. O poziomie swego zadłużenia powodowie tak naprawdę dowiadywać się mieli każdorazowo po ściągnięciu wyliczonej przez bank raty z ich rachunku bankowego. Doszło zatem do nierównomiernego rozkładu praw i obowiązków stron, przy uprzywilejowaniu podmiotu profesjonalnego, mającego pozycją ewidentnie silniejszą w nawiązanym stosunku.

Należy podkreślić, że twierdzenie o swobodzie banku w kształtowaniu kursu waluty indeksacji we własnych tabelach, a tym samym wysokości zobowiązania powodów, jako kredytobiorców, należy odnosić do postanowień umowy kredytu, która nie precyzuje, jakie parametry ekonomiczne i w jaki konkretnie sposób, pozwany uwzględni przy ustalaniu kursów waluty indeksacji, a nie ogólnej działalności banku w sektorze bankowym, konkurencji na rynku usług bankowych, która wymusza potrzebę uwzględnienia realiów rynkowych przy kształtowaniu kursów walut w tabelach banku.

Należy zgodzić się również z zarzutami apelacji, że przedstawiony przez pozwanego Regulamin (k. 553- 564) nie wiąże powodów, bowiem pozwany nie wykazał, że regulamin ten został prawidłowo inkorporowany do treści umowy zgodnie z art. 384 § 1 k.c. ani też nie wykazał, że jego treść odpowiada treści tego Regulaminu, jaki rzekomo został powodowi przedstawiony w chwili zawierania umowy. Co więcej, nawet gdyby okoliczność ta, wbrew stanowisku powodów, została wykazana, to zauważyć należy, że treść § 2 regulaminu, do którego odwołuje się pozwany, wskazuje jedynie parametry ekonomiczne, które mają znaczenie przy ustalaniu kursów walut obcych z tabel pozwanego banku, nie wskazuje natomiast sposobu, w jaki każdy z tych paramentów będzie uwzględniany, zatem w dalszym ciągu taki zapis regulaminu daje pozwanemu bankowi swobodę w kształtowaniu kursów walut obcych.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego za uzasadniony uznać również należy zarzut naruszenia art. 479⁴³ k.p.c.

Też o niedozwolonym charakterze postanowień ujętych w stosowanym przez pozwanego wzorcu umowy o treści "Raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50.", które stały

się elementem umowy zawartej przez strony (§ 11 ust. 5 umowy kredytu), potwierdza fakt, że abuzywny charakter tego postanowienia został stwierdzony wyrokiem Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 27 grudnia 2010 r. XVII Amc 1531/09. Zgodnie z art. 479⁴³ k.p.c. w zw. z art. 9 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw wynik kontroli abstrakcyjnej ma to znaczenie, że w procesie obejmującym incydentalną kontrolę sąd nie powinien już oceniać, czy określone postanowienie jest niedozwolone (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15). Nie przekreśla to możliwości indywidualnego badania postanowień umownych, ale przede wszystkim z punktu widzenia ich indywidualnego uzgodnienia z konsumentem (por. wyrok Sądu Najwyższego z 8 września 2016 r., II CSK 750/15). Nie ma w materiale procesowym uzasadnienia do twierdzenia, że rozwiązanie określające zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu i rat kapitału – odsetkowych było objęte takimi uzgodnieniami. Co do zasady zgodzić się bowiem należy z powodami, że brak jest podstaw do uznania, że postanowienia umowy, których spór dotyczy, były przedmiotem indywidualnych uzgodnień. Pozwany nie przedstawił dowodów pozwalających na ustalenie, że sporne postanowienie umowy ujęte we wzorcu umowy, którym pozwany bank się posługiwał, zostały z powodami indywidualnie uzgodnione.

Nie mają natomiast racji powodowie wskazując na błędne przyjęcie przez Sąd Okręgowy, że sporna umowa nie jest nieważna z tego powodu, że jej postanowienia ich sprzeczności z przepisami prawa czy naturą zobowiązania. Warunki z art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (tekst jednolity: Dz.U. 2020 r., poz. 1896) zostały w analizowanej umowie spełnione i choć zastosowanie mechanizmu waloryzacji mogło prowadzić do obciążenia powodów obowiązkiem zwrotu sum kapitału o innej wartości rynkowej od pierwotnie przekazanych do wykorzystania, to tego rodzaju rozwiązanie uznawano w judykaturze za dopuszczalne (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16 czy z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16) i ostatecznie zaakceptowane zostało przez ustawodawcę, który w ustawie z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 165, poz. 984) uzupełnił prawo bankowe o nowe przepisy art. 69 ust. 2 pkt 4a i ust. 75b, mające zastosowanie także do umów zawartych przed wejściem w życie ustawy nowelizacyjnej w odniesieniu do niespłaconej jeszcze części kredytu. Można więc przyjąć, co do zasady, że umowa kredytu waloryzowanego nie narusza istoty umowy kredytowej. Także instytucja spreadu była przedmiotem zarówno wypowiedzi orzeczniczych (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 marca 2015 r., IV CSK 362/14, z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16), jak i dopuścił te instytucję ustawodawca w ustawie z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. nr 126, poz. 715 ze zm.).

Gdy natomiast chodzi o sposób oznaczalności świadczeń kredytobiorcy, negatywna weryfikacja arbitralności i jednostronności działań banku powinna odbywać się w płaszczyźnie art. 385¹¹ k.c., które to przesłanki są zbliżone do zasad współżycia społecznego (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 1 marca 2017 r. IV CSK 285/16 czy z 27 listopada 2019 r. II CSK 483/18). Zawarta tam sankcja szczególna zastrzeżona została na korzyść konsumenta, pozwala ona więc zabezpieczyć w szerokim zakresie interesy konsumenta. Również dotychczasowe orzeczenia Sądu Najwyższego, jakie dotyczyły kształtowania kursu waluty indeksacyjnej przez bank bez wskazania w umowie obiektywnych kryteriów ustalania tych kursów, oceniano właśnie jako niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c.

Nie mają też racji powodowie wskazując na nieważność umowy na podstawie art. 12 ust. 1 pkt 4) ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, aczkolwiek trafnie powodowie w swej apelacji zarzucili, że Sąd Okręgowy do tej konkretnie podstawy roszczeń powodów w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku się nie odniósł. Trzeba wskazać, że podniesione w niniejszej sprawie argumenty powodów same przez się nie uzasadniają jeszcze żądania "unieważnienia umowy", ta bowiem zgodnie z art. 12 ust. 1 pkt 4 u.p.n.p.r. zależy od ziszczenia się ogólnych przesłanek naprawienia szkody, a w szczególności - jeżeli chodzi o deliktową odpowiedzialność przedkontraktową - od zawinienia (art. 415 k.c.) przedsiębiorcy, choćby w postaci niedbalstwa, oraz powstania i wykazania szkody. Kwestia unieważnienia umowy staje się całkowicie bezprzedmiotowa, jeżeli wyeliminowanie klauzul abuzywnych prowadzi do upadku całej umowy kredytowej, a taka sytuacja zachodzi w niniejszej sprawie.

Stwierdzenie niedozwolonego charakteru postanowień zawartej przez strony umowy nie prowadzi wprost do nieważności całej umowy. Przepis art. 385¹ k.c. przewiduje w takim wypadku szczególną sankcję - niezwiązania

konsumenta wadliwymi postanowieniami, strony pozostają natomiast związane umową w pozostałym zakresie. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości przyjmuje się, że art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (DZ.Urz.UE.L. z 1993 r., nr 95, s. 29) nakazuje uznać warunek nieuczciwy za nieistniejący, zaś utrzymanie całej umowy powinno być weryfikowane w sposób obiektywny. Trybunał Sprawiedliwości sprzeciwia się przy tym modyfikacji przez sąd treści umowy przez zastąpienie klauzul niedozwolonych innymi przepisami dyspozytywnymi z krajowego porządku prawnego, poza przypadkami gdy brak takiego zastąpienia prowadziłby do skutków niekorzystnych dla konsumenta, czyniąc ze stwierdzenia abuzywności sankcją dla niego dotkliwą (por. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości: z 15 marca 2012 r., C – 453/10, z dnia 30 kwietnia 2014 r., C - 26/13, z dnia 26 marca 2019 r., C – 70/17 i C 179/17, z 3 marca 2020 r, C 125/18). Analizując w wyroku z 3 października 2019 r., C – 260/18 klauzule waloryzacyjne w umowie kredytowej opartej na polskim porządku prawnym Trybunał Sprawiedliwości zwrócił uwagę, że unieważnienie takich klauzul prowadzi nie tylko do zniesienia mechanizmu waloryzacyjnego oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z waloryzacją. Wyraził tym samym wątpliwości odnośnie do obiektywnych możliwości utrzymania umowy, a przy tym negatywnie ocenił możliwość zastąpienia niewiążących konsumenta postanowień umownych rozwiązaniami o charakterze ogólnym, w szczególności odwołującymi się do zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów.

W świetle tych wskazań, w pierwszej kolejności odpowiedzieć należało na pytanie o możliwość utrzymania stosunku prawnego wykreowanego sporną umową. Ocena możliwości utrzymania umowy powinna być dokonywana według podejścia obiektywnego, a zatem zasadnicza staje się przede wszystkim odpowiedź na pytanie o możliwość ustalenia praw i obowiązków stron właściwych dla danego stosunku prawnego.

Powodowie w swej apelacji, zasadnie, zdaniem Sądu Apelacyjnego, wskazali, że jednym z możliwych skutków uznania klauzul indeksacyjnych za nieuczciwe jest upadek całej umowy. Zdaniem Sądu Apelacyjnego taki skutek pociąga za sobą eliminacja abuzywnych postanowień z umowy, której spór niniejszy dotyczy.

Analizując kwestię utrzymania spornej umowy w mocy należy wskazać, że strony zakładały, że jej przedmiotem będzie kredyt złotowy indeksowany do franka szwajcarskiego, ze stopą procentową właściwą dla tej waluty. Usunięcie klauzul waloryzacyjnych i uznanie kredytu za typowo złotowy, z nieadekwatnym do niego oprocentowaniem, prowadziłyby do istotnego przekształcenia stosunku kredytowego, z pozbawieniem go elementów ryzyka właściwego wybranej formie kredytowania. Nie ulega wątpliwości, że jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy.

Wadliwość pierwszego przeliczenia, przy uruchomieniu kredytu, czyniłaby nieaktualnymi wielkości określone w harmonogramach, zaś brak oznaczenia właściwego kursu kupna waluty obcej wykluczałby ustalenie równowartości w złotych polskich poszczególnych rat w przypadku umowy zawartej przez powodów. Eliminacja klauzul zerwałaby zatem jakiegokolwiek powiązanie między kwotą kredytu w złotych polskich a sumą rat kredytowych w CHF. Możliwość wykonania umowy wymagałby więc ich uzupełnienia o dodatkowe rozwiązania, co w świetle dotychczasowego orzecznictwa TSUE, jest niedopuszczalne. Cel założony w art. 7 ust. 1 dyrektywy byłby bowiem osłabiony, gdyby sąd mógł kształtować postanowienia umowne i w razie stwierdzenia nieuczciwości niektórych z nich - swobodnie je zastępować (por. wyrok z 26 marca 2019 r., C 70/17 i C 179/17).

Co prawda w niektórych orzeczeniach TSUE nie wykluczał zastąpienia nieuczciwego postanowienia, ale zastrzegając, że może to nastąpić w razie wyrażenia zgody przez strony, a poza tym możliwość tę ograniczono do przypadków, w których usunięcie nieuczciwego postanowienia umownego, wbrew woli konsumenta, zobowiązywałoby sąd do unieważnienia umowy jako całości, narażając go tym samym na szczególnie szkodliwe skutki (por. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości: z 15 marca 2012 r., C – 453/10, z dnia 30 kwietnia 2014 r., C -26/13, z dnia 26 marca 2019 r., C – 70/17 i C 179/17, z 3 marca 2020 r. C - 125/18). Dopiero w takiej sytuacji, jak podkreślił Trybunał Sprawiedliwości w wyroku z 25 listopada 2020 r., C – 269/20, sąd krajowy podjąć powinien „wszelkie niezbędne środki mające na celu ochronę konsumenta przed szczególnie szkodliwymi konsekwencjami, jakie może wyrzucić

unieważnienie danej umowy kredytowej, w szczególności ze względu na natychmiastową wymagalność wierzytelności przysługującej przedsiębiorcy”, mając na uwadze przede wszystkim „wysoki poziom ochrony konsumentów, jaki powinien zostać zapewniony zgodnie z dyrektywą 93/13”.

W niniejszej sprawie brak jest podstaw do uznania, że zachodzą okoliczności uzasadniające uzupełnienie umowy w interesie powodów jako konsumentów.

Roszczenia powodów, co do zasady, zasługiwały więc na uwzględnienie.

Przede wszystkim za zasadne uznać należy żądanie ustalenia nieważności zawartej z pozwanym umowy kredytu. Zdaniem Sądu Apelacyjnego powodowie mają interes prawny w żądaniu takiego ustalenia. Otwarcie drogi procesu o świadczenie pozwala na przesłankowe rozstrzygnięcie kwestii ważności stosunku prawnego będącego źródłem zapłaty i w tym procesie obie strony mogą bronić swych racji (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 29 lutego 1972r., I CR 388/71, z dnia 5 lutego 2009r., I CSK 332/08, z dnia 9 grudnia 2011r., III CSK 138/ 11). Reguła ta nie ma jednak charakteru bezwzględnie. Powodowie nie tracą więc interesu prawnego, gdy sfera ich ochrony prawnej jest szersza i wyrok w sprawie o świadczenie nie usunie wszystkich niepewności mogących wynikać z określonego stosunku w przyszłości. Ma to często miejsce w przypadku domagania się ustalenia nieważności umowy, gdy z naruszonego stosunku prawnego wypływa lub może wypłynąć jeszcze więcej roszczeń (por. uchwała Sądu Najwyższego -z dnia 17 kwietnia 1970 roku, III PZP 34/69, czy wyroki: z dnia 17 maja 1966 roku, I CR 109/66, I PKN 629/01 z dnia 21 września 2018 roku, V CSK 540/17). Termin spłaty kredytu udzielonego sporną umową jeszcze nie upłynął, zatem powództwo o ustalenie nieważności tej umowy rozwieje wszelkie wątpliwości co do przyszłych obowiązków powodów wynikających z tej umowy. Dlatego też Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok i ustalił nieważność umowy o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) o nr (...) z dnia 16 września 2008 r. zawartej przez powodów oraz (...) Bank Spółkę Akcyjną z siedzibą w W..

Na uwzględnienie zasługiwało również roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych nienależnie na rzecz pozwanego banku. Jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.). Kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna. Oczywiście jest, że kredytobiorca może również żądać zwrotu części spełnionego nienależnie świadczenia.

Dlatego też Sąd Apelacyjny uznał apelację powodów za zasadną również co do żądania zwrotu świadczeń spełnionych na rzecz banku. Po modyfikacji swych roszczeń dokonanej w piśmie procesowym z dnia 19 kwietnia 2019 r., co zostało również wyjaśnione w piśmie procesowym powodów z dnia 13 listopada 2020 r., powodowie domagali się zasądzenia od pozwanego na swoją rzecz kwot 119 344,38 zł i 38 161,74 CHF z odsetkami od dnia 31 lipca 2018 r. W zakresie roszczenia głównego powództwo uznać należy za zasadne, a sama wysokość tych roszczeń wynika z zaświadczeń wystawionych przez pozwanego bank.

Skoro zachodzą podstawy do stwierdzenia upadku umowy, a ubezpieczenie niskiego wkładu miało akcesoryjny do niej charakter, to powodowie mają również prawo domagania się zwrotu składek tego ubezpieczenia. Zbędna jest zatem analiza abuzywności postanowień odnoszących się do tego ubezpieczenia.

Apelacja powodów nie była zasadna w zakresie odnoszącym się do żądania odsetek za opóźnienie.

Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów – zasadzie prawnej z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 zajął się też zagadnieniem czy i ewentualnie kiedy wystąpienie przez konsumenta - choćby pozasadowo - z żądaniem restytucyjnym zakładającym trwałą bezskuteczność (nieważność) całej umowy, może być uznane za dorozumianą odmowę potwierdzenia klauzuli i akceptację konsekwencji upadku umowy (choćby sam sąd oceniał je jako szczególnie niekorzystne), prowadzącą do jej trwałej bezskuteczności (nieważności). Podkreślił, iż problematyczne jest to, że skonfrontowany z takim żądaniem kredytodawca może nie mieć jasności co do tego, czy formułując je, konsument był należycie poinformowany o konsekwencjach abuzywności klauzuli (np. o wszystkich roszczeniach restytucyjnych związanych z całkowitą i trwałą

bezskutecznością umowy). Jest to zaś kwestia istotna, skoro decyduje o rozpoczęciu biegu przedawnienia roszczeń restytucyjnych kredytodawcy oraz możliwości postawienia ich w stan wymagalności (art. 455 k.c.) i przedstawienia do potrącenia (art. 498 § 1 k.c.). Zważywszy ponadto, że przedsiębiorca nie ma zapewnionej możliwości wglądu w informacje uzyskane przez konsumenta pozasądowo (z czym związana jest daleko idąca „swoboda dowodowa” konsumenta) i oceny ich wyczerpującego charakteru (albo choćby ryzyka związanego z tym, czy tę informację można uznać za wyczerpującą), Sąd Najwyższy uznał, iż wystąpienie przez konsumenta z żądaniem restytucyjnym opartym na twierdzeniu o całkowitej i trwałej bezskuteczności (nieważności) umowy kredytu nie może być uznane za równoznaczne z zakończeniem stanu bezskuteczności zawieszonyj umowy, jeżeli nie towarzyszy mu wyraźne oświadczenie konsumenta, potwierdzające otrzymanie wyczerpującej informacji. Oczywiście w toku postępowania sądowego brak takiego oświadczenia może być substytuowany przez uczynienie zadość obowiązkowi informacyjnemu przez sąd, a podtrzymanie żądania restytucyjnego przez konsumenta - po uzyskaniu stosownej informacji - będzie równoznaczne z odmową potwierdzenia klauzuli i (ewentualnie) ze sprzeciwem co do udzielenia mu ochrony przed konsekwencjami całkowitej i trwałej bezskuteczności (nieważności) umowy.

Niezależnie od tego, kierując się dotychczasowym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Sąd Najwyższy doszedł do wniosku, że bieg terminu przedawnienia roszczeń restytucyjnych konsumenta nie może się rozpocząć zanim dowiedział się on lub, rozsądnie rzecz ujmując, powinien dowiedzieć się o niedozwolonym charakterze postanowienia. Należy bowiem uznać, że dopiero wówczas mógł wezwać przedsiębiorcę do zwrotu świadczenia (por. art. 455 k.c.), tj. podjąć czynność, o której mowa w art. 120 § 1 k.c.

W niniejszej sprawie kaskadowa konstrukcja roszczeń i ich uzasadnienie zakładające możliwość utrzymania umowy w mocy z pominięciem postanowień regulujących mechanizm indeksacji, dowodzi, że powodowie co najmniej dopuszczali dalsze wykonywanie umowy. Takie stanowisko powodowie podtrzymali w apelacji, o czym świadczy fakt, że nadal domagali się przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego w celu ustalenia wysokości ich zobowiązań z pominięciem mechanizmu indeksacji. Dopiero na rozprawie w dniu 12 kwietnia 2022 r. pomimo pouczenia o skutkach stwierdzenia upadku umowy, powodowie jednoznacznie oświadczyli, że domagają się stwierdzenia nieważności umowy i zwrotu spełnionych na rzecz pozwanego świadczeń. Z tego oświadczenia należy wywieść brak zgody na dalsze obowiązywanie umowy z klauzulami niedozwolonymi. W konsekwencji umowa kredytu stała się bezskuteczna w sposób trwały ze skutkiem *ex tunc*. Dlatego też o opóźnieniu pozwanego można mówić dopiero od dnia 13 kwietnia 2022 r. Tym samym brak jest podstaw do uznania roszczenia powodów za przedawnione.

Dlatego też Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie pierwszym częściowo w ten sposób, że ustalił nieważność umowy nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 16 września 2008 r. zawartej przez E. G. i J. G. z (...) Bank Spółką Akcyjną z siedzibą w W. i zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwoty: 119 344,28 zł oraz 38 161,74 CHF z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 13 kwietnia 2022 r. do dnia zapłaty oraz w punkcie drugim w ten sposób, że zasądził, na podstawie art. 100 zd. drugie k.p.c., od pozwanego na rzecz powodów kwotę 11 817 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

W pozostałym zakresie apelacja powodów, jako niezasadna, została oddalona na podstawie art. 385 k.p.c.

Na podstawie art. 100 zd. drugie k.p.c. Sąd Apelacyjny zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwotę 9 100 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Pomimo zasadności części z zarzutów podniesionych w apelacji, w ocenie Sądu Apelacyjnego, brak było podstaw do wytknięcia uchybień Sądowi Okręgowemu w Warszawie na podstawie art. 40 ustawy o sądach powszechnych, czego domagali się powodowie.

Beata Kozłowska